

Милеџа Аћимовић Ивков

КЊИЖЕВНОСТ КАО ЛЕК

Сања Домазет, *Азил*,
Завод за уџбенике, Београд, 2006.

Намери да обликује сложену причу о потрази за сопством у изузетним, крајњим егзистенцијалним и историјским околностима Сања Домазет је, у овом роману, одговорила на начин који је у великој мери сличан оном који је примењен у њеном претходном романескном остварењу. Утолико што је у роману *Ко њлаче* она вешто, али не без видних композиционих резова, уклопила/преплела три различите, у основи љубавне, приче и, примерено, неколико различитих временских планова приповедања. И то стилем који је, доследно, инсистирао на бујној поетизацији, те барокној и прецизној, кићеној, језичкој описној артикулацији, као и непрестаном варирању тема о неопходности и важности опстанка, трајања и наглашеног присуства духовних садржаја у човековом животу и свету. Понајпре због уочљивог, ангажовано дозначавајућег, њиховог занемаривања и непостојања у конвенцијама и навикама, у вредносним моделима савременог друштва. Тако је њено романескно обликовање постајало и својеврсна апотеоза трансценденталном и духовном, поетском и медитативном, укратко, свему ономе што изнутра, постојано и незаменљиво, суштински обликује идентитет савременог човека затеченог у антиномијама живљења, у кризи цивили-

лизације. И управо је *трагање* за могућностима избављења душе у наклоненим околностима, између ероса и танатоса, определило поджанровски лик, али и укупни смисаони учинак романа *Азил*.

Два су временско-просторна тока уписана у тематску основу романа. Један је везан за острво у Јонском мору, поред Крфа, на коме се налази „Врт” – азил за душеболне, а други за Београд. Време у коме се из, такође двоструке, наративне перспективе мотри на приповедане догађаје везано је за завршну деценију прошлог века. Један наративни ток обликује казивање лекара Александра, док је други везан за Андреја, сликара који је у потрази за изгубљеним или скривеним смислом, односно љубављу као базичном вредношћу која не само да зачиње живот него га и изнутра диференцира, богати.

Трагање између супротстављених принципа у свету, који је, такође, амбивалентно конципиран, трајно обележава настојања јунака за доласком у посед изгубљених или слућених вредности. А вредности за којима јунаци трагају и за које се, недвосмислено јасно, ангажује и сам писац јесу, најпре, духовне и моралне. Односно оне у којима се постојано стани све оно што подстиче и храни лепо и светло у свету. У људским односима, најпре. Због тога писац свог јунака и води разделном ивицом супротстављених светова. Два човека обучена у црно која, то је бар јасно, симболизују неизбежно, претеће зло, стално су Андреју за петама. Док је он у потрази за својим нереализованим сновима, опсесијама, љубавима; за сеном и обличјем Веронике и Теодоре. За недостајућим суштаством. За богопознањем. Тако да се његов живот и потрага одвијају у паралелним световима у којима је смрт „сестра близнакиња нашег живота”, на планети која је дисовска „тамница”. Због тога у јунаку непрестано нараста плима сете и меланхолије. Он је меланхолични јунак склон сањарењу. А његов живот/потрага, парадигматични пример свеколиких човекових настојања да досегне просторе среће и спокојства; метафизичко обасјање. Још једна, дакле, прича са филозофским претензијама о вечном човековом батргању под звездама. О паду и избављењу. Као и о улози и вредности љубави и лепоте. Непосредности, једноставности и незаменљиве људске топлине у савременом свету у коме се, лагано и неумитно, одустаје од *вечних* и *великих* вредности за рачун окретања партикуларном и појединачном. О крхкој вредности духа под сталном сенком зла.

Настојању да роман буде антрополошки трилер са интензивираним филозофском димензијом, ауторица је придодала и ванредно артистичко усредсређење на његов језички план. Заправо, приближавајући, до границе стапања, садржај и форму, она је тако организовала језички план романа да се у њему непрестана поетизација прозног описа утемељи као стилска константа. Тако да скоро езотерична лиризација у којој јасни обриси и представе, каткада, поприме обресе ле-

лујавог и нестварног, као што се и све оно што долази из сфере удаљеног и несазнатог, у тако организованом опису, продуби и значењски интензивира, постане опште стилско место. Начело на коме се изграђује целокупни смисаони план романа.

Настојање да се у домену спајања форме и садржаја као и, у подлози, активирање опсежног, цитатно заснованог или алузивно призваног, знања из многих области митског, научног и алтернативног, изведе суптилно и значењско-симболички ефектно и уверљиво, веома је добро одсликано у једној карактеристичној сцени. Наиме, у настојању да своју изабраницу оздрави, Андреј примењује „стару источњачку технику лечења полудрагим и драгим камењем”, које, нарочито, распоређује по њеном нагом телу. Али, да би таква терапија деловала „лекар мора бити заљубљен у тело које лечи”.

Тај призвани модел метафорично је активиран и у односу писца према садржају и композицији романа. Наиме, поједине главе романа обележене су називима полудрагог камења: ахат, јаспис, малахит, и тиме је и читаоцу упућена сасвим јасна порука у коју је уписана и наредна жеља за обостраним катарзичним излечењем, уз ослањање на традиционално, проверено. А љубав, као спона, већ је вредност која се подразумева и, свакако читалачки, осваја. Јер у завршним, фантазмагорично и алузивно обликованим сценама романа Андреј, као модерни Орфеј, „дубоко испод водене површине”, где је у пожару нестајао читав свет до кога је он, силазећи, доспео а који заправо људско око није смело да види, долази до уверења/спознаје о прикраћености егзистенције, као и о вредности љубави која се, у наредној сцени, симболички ефектно повезује са божанским принципом. И то управо када се он, самосвесно и неопозиво одустајући од подразумеваног и социјално пожељног обрасца живљења, постајући клошар у Венецији, сусрео са дететом у чијем је лику и појави препознао оживљене Теодорин и свој лик и обличје. Тако да је у појави и лику тог *гејшеја-Бога*, кога он одвози док га двојица у црном прате, сконцентрисана сума идеолошких настојања писца да изведе тезу о коначном тријумфу живота, као и оних његових вредности којима је у корену свеколика љубав и које, уосталом, чине суштину сваке уметности.

Међутим, у настојању да одржи повишену интонацију приповедања и скоро патетичну приврженост изабраним темама, романсијерка је местимице опис обликовала тако да у њему могу да се разаберу и одређена стилска исклизнућа, односно несмотрене неодмерености. Тада је прециозност описа видно односила превагу над смиренјом и прецизнијом објективизацијом предметне стварности.

Сликајући, у једној сцени, лекара-наратора Александра у ситуацији пословичне замишљености, она каже: „Седео сам на обали и гледао како трбух сунца пада у отворена уста мора”, док у другој, с другим ак-

тером: „Жена је била нага и готово да сам устукнуо видевши златну маглу њеног пола и светле, опалне куполе груди.” Прециозна заслаженост још више је изражена на другом месту, у опису јеврејске девојке којој је ветар „расплитао вешто подигнуту дурску косу” – тако је, између осталог, чинио у неким својим новијим, не превише успелим, делима Миодраг Павић или пак песник Д. Ј. Данилов, на чију хваљену и оспоравану „барокну острашћеност” подсећају и наликују и ови описи. Из таквог реквизитарија описних придева узета је и грађа за ова, не увек функционална и ефектна, романескна позлаћивања и улепшавања Сање Домазет.

Затечени у свету који је померен и разбољен због вишка смисла, као и терета баналног и тривијалног, односно трагичног мањка искренности, спонтаности и непатворене лепоте, јунаци овог поетско-философског романа на путу до избављења и богоспознаје, властитим покретањима, трагањима и избављењем, као примером, показују да за тријумф вредности душе још није све изгубљено. Као и да књижевност, када те вредности рекреира, подстиче и ствара, поприма извесну, прижељкивану и жућену, моћ позитивног, исцелитељског деловања. Односно постаје симболичко, модерно прибежиште. У тој је вери, очигледно, изграђен и овај роман за осетљиве.